

Список використаних джерел та літератури

- 1.«Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання»: аналітичний матеріал від фахівців УЦОЯО»./ URL: <https://testportal.gov.ua/navchalni-vtraty-sutnist-prychyny-naslidky-ta-shlyahy-podolannya-analitychnyj-material-vid-fahivtsiv-ukrayinskogo-tsentru-otsinyuvannya-yakosti-osvity/>
- 2.Як компенсувати «освітні втрати»: рекомендації для органів влади, засновників і директорів закладів освіти. / URL: <https://sqe.gov.ua/yak-kompensuvati-osvitni-vtrati-rek/>
- 3.Тетяна Вакуленко «Ідеального інструменту подолання освітніх втрат не існує, але можна комплексно використовувати найкращий досвід»./ URL: <https://nus.org.ua/articles/idealnogo-instrumentu-podolannya-osvitnih-vtrat-ne-isnuye-ale-mozhna-kompleksno-vykorystovuvaty-najkrashhyj-dosvid-tetyana-vakulenko/>
- 4.Освітні втрати: підходи до вимірювання та компенсації. / URL: <https://cedos.org.ua/researches/osvitni-vtraty-pidhody-do-vymiryuvannya-ta-kompensacziyi/>

Нінель Грицюк,
методист Хмельницького обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти

Технології навчання дітей з інтелектуальними порушеннями помірного та важкого ступенів

Порушення інтелектуального розвитку – це стійке, виражене, системне порушення пізнавальної діяльності, яке виникає внаслідок органічного ураження кори головного мозку. Тобто, це порушення інтелектуальної, мовленнєвої, особистісної сфер розвитку, внаслідок якого мисленнєва, мотиваційна, пізнавальна, емоційно-вольова діяльності формуються на низькому рівні.

На даний час, в умовах запровадження концепції Нової української школи відбувається процес модернізації освіти дітей з інтелектуальними порушеннями, якому сприяють розробка та впровадження Державних стандартів початкової та базової освіти, типових освітніх програм навчання, визначення змісту корекційно-розвиткової роботи як в умовах системи спеціальної освіти, так і в умовах інклюзивного навчання. Життєва компетентність осіб з порушеннями інтелектуального розвитку розглядається як здатність цілісно реалізовувати на практиці знання, уміння, навички, досвід і цінності, набуті та необхідні для успішної самореалізації у житті, навчанні, праці.

Численні дослідження в галузі спеціальної педагогіки і психології підтвердили той факт, що правильно організована освітня система для осіб з інтелектуальними порушеннями помірного та важкого ступенів, дає свій позитивний ефект і призводить до значного просування в напрямку адаптації до життя у суспільному середовищі. Учні з інтелектуальними порушеннями помірного та важкого ступенів можуть виконувати розпорядження, які даються у зрозумілій для них формі, дотримуватись правил соціальної поведінки, оволодіти елементарними трудовими операціями, в тому обсязі, який вдається у них сформувати.

Проте, вони потребують контролю, допомоги, опіки, супроводу, соціального та фізичного захисту з боку батьків, опікунів, соціальних служб тощо. В зв'язку з цим, дана категорія учнів потребує значної уваги і особливого підходу в організації освітнього процесу. Знання сильних сторін і проблем, які мають учні з інтелектуальними порушеннями помірного та важкого ступенів, дозволяють підібрати адекватні методики та техніки роботи з ними, для надання допомоги у розвитку та формуванні необхідних у соціальному середовищі навичок та звичок.

Труднощі учнів з інтелектуальними порушеннями помірного та важкого ступенів в освітньому процесі обумовлені обмеженістю кола загальних життєвих уявлень; уповільненням сприйняття і переробки інформації, низьким рівнем самоконтролю, критичного мислення; зниженням працездатності, швидким стомлюванням; порушенням загальної і дрібної моторики; обмеженим словниковим запасом, наявністю порушень усіх сторін мовлення; переважанням наочно-дійової форми мислення; короткочасною механічною пам'яттю; невмінням використовувати допоміжні засоби при запам'ятовуванні навчального матеріалу; незрілістю емоційно-вольової сфери.

Для виконання поставлених завдань, основними стратегіями підтримки дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в освітньому середовищі є створення спеціального освітнього простору; наявність кваліфікованих педагогічних кадрів, які володіють спеціальними методами і технологіями корекційно-розвиткової та виховної роботи; психолого-педагогічний супровід навчального процесу; застосування традиційних та інноваційних технологій корекційно-розвивального навчання.

Насамперед, адаптуємо освітнє середовище.

До адаптацій освітнього середовища до навчального процесу для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку помірного та важкого ступенів належить облаштування просторового середовища, розвиток когнітивної сфери, розвиток мовленнєво-комунікативної та емоційно-вольової сфер, формування життєвої компетентності, пристосування навчальних матеріалів, адаптації оцінювання навчальних досягнень відповідно до можливостей учнів.

Необхідно пам'ятати, що учні з різними ступенями інтелектуальної недостатності характеризуються стійкими порушеннями психічної діяльності, які чітко виявляються у зниженні активності пізнавальних процесів.

У зв'язку з тим, що, у змісті освіти дітей з інтелектуальними порушеннями помірного та важкого ступеня пріоритетним є включення їх у реальне життя, навчальний та корекційно-виховний процеси спрямовуються на забезпечення соціальної адаптації. У роботі з даною категорією учнів необхідно надавати особливу увагу формуванню у них побутових, комунікативних, соціальних та академічних навичок відповідно до індивідуальних можливостей. Це, насамперед, формування та розвиток комунікативної функції мовлення (в тому числі, із застосуванням альтернативної та додаткової комунікації); формування навичок самообслуговування та соціальної поведінки, уявлень про навколишнє середовище; формування і розвиток елементарних графічних, читацьких навичок та математичних уявлень. Тобто, академічні навички залежать від комунікативних, побутових та соціальних. ключову роль відіграють не навчальні дисципліни, а предмети, що сприяють формуванню та розвитку життєво необхідних компетенцій.

Наскрізними корекційно-розвивальними напрямками для дітей даної категорії є: формування певного обсягу знань про навколишній світ; адекватність поведінки; вміння діяти у конкретних життєвих ситуаціях; формування навичок здорового способу життя, самообслуговування; формування навичок комунікації; навчання побутовій праці; елементарним поняттям грамоти та рахунку.

Корекційно-розвиткові заняття будуються на основі предметно-практичної діяльності дітей, здійснюються корекційними педагогами та практичними психологами через систему спеціальних вправ і адаптаційно-компенсаторних технологій.

До формування уявлень про себе та навколишній світ у дітей з інтелектуальними порушеннями помірного та важкого ступенів, насамперед, належить формування життєвої компетентності. Сюди входить: формування сенсорного розвитку (виховання органів чуття: дотик, зір, слух, смак, нюх); соціально-побутових навичок; ціннісного ставлення до себе, навколишнього середовища, природи; формування статево-рольової поведінки у сучасному соціокультурному середовищі (ознайомлення з соціальними історіями); родинний супровід.

У навчальній та корекційній роботі надзвичайно важливим є розвиток когнітивної сфери:

- *сприймання*: поділ складного матеріалу на частини, збільшення часу для усвідомлення завдання, уповільнення темпу викладу матеріалу, активізація знань дітей з метою використання їх власного досвіду, використання наочності, порівняння зі зразком;

- *увага*: допомога у перевірці правильності виконаних дій, формування навичок самоконтролю. У роботі педагогу необхідно враховувати, що увага в учнів не стійка, часто не координувана і не передбачувана. Діти надмірно чутливі, часто відволікаються, і під впливом найменших зовнішніх подразників (світло, звук, дотик), переключають увагу з одного виду діяльності на інший, не реагують на спроби їх зацікавити. Педагог повинен весь час перебувати у пошуку тих методів і прийомів, за допомогою яких він зможе утримати увагу дітей на певний нетривалий термін, з метою формування у них тієї чи іншої соціально ціннісної навички або звички;

- *пам'ять*: мінімальна кількість нових термінів, понять на одному уроці, поділ матеріалу на частини, повторення матеріалу, закріплення вивченого з опорою на наочність. Пам'ять короткочасна і має зовсім невеликий об'єм запам'ятовування лише тих предметів, подій і явищ, які викликають яскраві позитивні або негативні емоційні враження з власного досвіду. Довільне, логічне запам'ятовування у більшості дітей не спостерігається. Вони не в змозі запам'ятати завдання, яке включає в себе два або три складових, постійно потребують повторення при виконанні певних послідовних дій, не можуть відтворити послідовність подій у розповіді з двох-трьох простих речень;

- *мислення*: зменшення обсягу матеріалу; спрощення інформації для засвоєння; навчання застосовувати набуті знання та вміння на практиці; поділ складних тем на частини; поступове формування вміння порівнювати, використовувати інструкцію, схеми, виділяти різні особливості предметів і явищ; на елементарному рівні вчити коментувати вголос способи та послідовність виконання певних дій та завдань. Внаслідок недостатності мислення, діти з інтелектуальними порушеннями помірного та важкого ступенів фрагментарно сприймають словесну інформацію, не узагальнюють і не усвідомлюють її змісту, не можуть побудувати логічні зв'язки, абстрактні поняття для них, практично, недоступні. Через відсутність змістових зв'язків, виконання елементарних дій характеризуються безсистемністю та хаотичністю.

Отже, навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку помірного та важкого ступенів здійснюється за допомогою найбільш доступних для них методів і способів спілкування в освітньому середовищі (шляхом адаптації-модифікації змісту навчальних предметів (інтегрованих курсів), використання альтернативних та допоміжних засобів навчання), які максимально сприятимуть засвоєнню знань, соціальному розвитку, формуванню компетентностей для подальшого самостійного життя.

Технології корекційно-розвивального навчання учнів з інтелектуальними порушеннями помірного та важкого ступеня базуються на врахуванні індивідуальної працездатності відповідно до можливостей (доступність матеріалу); урізноманітненні методів і прийомів навчання (дозування, унаочнення, засоби підтримки уваги); створенні умов, які стимулюватимуть учнів до навчання і запобігатимуть виникненню втоми (стимулюючі засоби, дидактичні ігри та вправи).

Успіх педагога, який працює з учнем з порушеннями інтелектуального розвитку помірного та важкого залежить від налагодження позитивно-емоційного контакту з ним, реальних цілей та освітніх завдань, які б відповідали індивідуальним психофізичним можливостям учня. Пам'ятаємо, що кожен учень має індивідуальні можливості та темп розвитку. Відповідно, зміст навчальних дисциплін повинен мати чітко виражену практичну спрямованість, бути максимально пов'язаний з реальним життям дитини, що підвищить мотивацію до навчання, формування пізнавальних інтересів.

Найважливішим чинником розвитку дітей з особливими освітніми потребами є комунікація, оскільки в процесі спілкування з оточенням дитина набуває досвіду, засвоює знання, але не всі можуть реалізувати цю потребу. У дітей з інтелектуальними порушеннями помірного, важкого ступенів самостійне мовлення складається з окремих слів або простих

речень, а у значної частини дітей з інтелектуальними порушеннями тяжкого ступеня зв'язне мовлення взагалі не формується. Проте, за умови використання знайомих для них термінів і слів, можна сформулювати розуміння зверненого до них мовлення, виконання простих інструкцій.

У роботі з учнями, у яких не розвинене мовлення, використовуються засоби альтернативної комунікації. Традиційно виділяють два види комунікації: вербальна – за допомогою слів; невербальна (альтернативна, додаткова) – за допомогою жестів, міміки, картинок, фотографій, піктограм, положення тіла, емоційних проявів тощо. Часто невербальні засоби комунікації, міміка сприймаються дітьми значно краще, а ніж розмовне мовлення.

Науковці виділяють три основні види комунікації:

- базові: дихання, звуки, емоції, положення та рухи тіла. З них можна зчитувати і розуміти емоції, бажання (коли дитина отримує складне завдання, то починає хвилюватись, швидше дихати, часто змінювати позу, маніпулювати предметами тощо);

- прості: показувати очима, кивати головою, доторкатись або брати в руки певний предмет, піднімати руку, відповідати картками «так» чи «ні»;

- складні: жестове мовлення, дошки з картками (комунікативні таблиці), піктограми, усне, письмове мовлення.

Мовлення вчителя має бути чітким, виразним, емоційно позитивними, за потреби, мати дещо уповільнений темп.

У практичній роботі сповільненість темпу, сприйняття має поєднуватись зі значним звуженням об'єму навчального матеріалу. Між питаннями та відповідями встановлюється більша пауза, учням відводиться більше часу на виконання практичних робіт. Зміст навчального матеріалу має бути максимально адаптованим до пізнавальних можливостей учнів, надаватись на більш низькому рівні узагальнення, недоступні поняття виключаються взагалі. Наприклад, формування навичок читання та письма, навчання усвідомленому рахунку, навіть у межах першого десятка, для більшості учнів даної категорії досить ускладнене, а іноді навіть не можливе. Тому, навчальний процес базується переважно на механічному заучуванні, шляхом постійного тренування з використанням системи піктограм або інших невербальних технік чи технологій, які потребують чіткого і позитивного підкріплення, тому що увага учнів затримується лише на яскравих або тривалих подразниках.

Сучасні технології навчання учнів з інтелектуальними порушеннями різних рівнів спрямовано на підготовку школярів до самостійної життєдіяльності, успішної подальшої соціально-трудова адаптації, розвиток їх пізнавальних здібностей, компетентностей та наскрізних умінь, відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб.

Реалізація технологій навчання відбувається на основі впровадження типових освітніх програм для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, створення сучасного освітнього середовища, підготовлених вчителів, які розкривають пізнавальний потенціал учнів, забезпечуючи доступність якісної освіти та успішну соціалізацію школярів. Типові освітні програми для учнів із порушеннями інтелектуального розвитку розроблено відповідно до Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції Нової української школи, Державних стандартів початкової та базової освіти, сучасних досягнень спеціальної педагогіки та психології щодо навчально-пізнавальних можливостей дітей із різним рівнем порушень інтелектуального розвитку.

На даний час чинними є оновлені Типові освітні програми для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку різних ступенів для 1-2 та 3-4 класів, затверджені наказом МОН № 836 від 19.09.2022 «Про затвердження типових освітніх програм для 1-2 та 3-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб із порушеннями інтелектуального розвитку та визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства освіти і науки України». На основі нового Державного стандарту базової середньої освіти розроблено Типову освітню програму для 5-10 (11) класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами, затверджену наказом Міністерства освіти і науки

України від 07.12.2021 № 1317 (зі змінами, наказ МОН від 29.08.2022 № 769), яка вводиться в дію поетапно (у 2023/2024 навчальному році для організації освітнього процесу 5, 6 класів закладів спеціальної освіти).

Для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку помірною та важкою ступеня для 5-10 класів підготовлено Комплект модельних навчальних програм для спеціальних закладів для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку помірною та важкою ступеня» (9 програм) творчим колективом авторів Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України (Чеботарьова О.В., Гладченко І.В., Блеч Г.О., Трикоз С.В., Сухіна І.В., Мякушко О.І., Бобренко І.В.) спільно з практичними працівниками КЗО «Спеціальна школа «ШАНС «ДОР» (директор Тороп К.С.) (Тороп К.С., Анохіна О. А., Дмитрієва Л. В., Ляшенко В.В., Піддубцева С. Д., Обозна Є.О., Надєєва Н.Г., Музичук А.В., Пілатова І. В., Стасюк О.В.). Усі Програми отримали гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» і рекомендовані до використання в освітній практиці спеціальних закладів загальної середньої освіти, та, як ресурс, у закладах загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання (наказ МОН № 899 від 12 жовтня 2022 року).

Режим доступу: <https://mon.gov.ua>; <https://lib.iitta.gov.ua>

Також розроблено програми корекційно-розвиткової роботи для спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку помірною та важкою ступенів, які спрямовані на формування необхідних життєвих компетентностей.

У програмах визначено вимоги до конкретних очікуваних результатів навчання (предметно-орієнтовані компетентності); вказано відповідний зміст кожного навчального предмета чи інтегрованого курсу. До кожного предмета чи інтегрованого курсу представлено корекційно-розвивальні завдання та прийоми, реалізація яких є обов'язковою умовою навчання.

Необхідно зазначити, що вчитель, орієнтуючись на індивідуальні вікові та пізнавальні можливості учнів, має змогу самостійно обирати та формувати теми та спосіб подання змісту освітніх галузей, добирати дидактичний інструментарій, розподіляти години за темами, забезпечуючи досягнення корекційно-розвивальних завдань та орієнтованих очікуваних результатів, зазначених у програмах, що сприяють всебічному розвитку особистості учня, корекції його пізнавальної, мовленнєвої, сенсорної, емоційно-вольової та особистісної сфер розвитку.

Основними технологіями навчальної діяльності учнів з інтелектуальними порушеннями помірною та важкою ступенів є: модифікація змісту освіти до особливих освітніх потреб дитини, що полягає у зменшенні обсягу та спрощенні характеру матеріалу, спрощенні складного матеріалу; використання наочності у процесі навчання (для дітей, які мають порушення інтелектуального розвитку, наочність має бути конкретною, без абстрактних зображень і деталей, що відволікають від сприймання об'єктів); уповільненість процесу навчання (повідомлення інформації здійснюється з урахуванням уповільненості сприймання вербальної інформації, надається більше часу для обдумування відповіді та запису); повторюваність у навчанні (це означає не механічне повторення однієї певної інформації, а використання різних варіантів засобів та методів повторення для запам'ятовування навчального матеріалу); позитивне оцінювання навіть найменших успіхів дитини; в процесі навчання дітей, які мають порушення інтелектуального розвитку, необхідно використовувати спеціальне обладнання (спеціальні підручники, площинні моделі, об'ємні муляжі, розвиваючі ігри тощо).

У процесі навчання учнів з інтелектуальними порушеннями помірною та важкою ступенів доцільним є використання ігрових, інформаційно-комунікаційних, комунікативних, інтерактивних, проектних, арт-педагогічних, здоров'язбережувальних технологій та методик сенсорної інтеграції, ерготерапії, базальної стимуляції, нейрокорекції_(активізації психічних функцій) тощо.

Визначення рівня навчальних досягнень учнів відбувається в процесі контролю, структурними компонентами якого є визначення, перевірка та оцінювання навчальних

досягнень учнів. Для учнів з порушеннями інтелектуального розвитку помірного ступеня розроблено диференційовані рівні навчальних досягнень, які характеризують собливості життєвої компетентності та обумовлюють їхню соціалізацію. В учнів початкової школи оцінювання здійснюється вербально, у 4 класі – рівнево, у 5-9 класах – бально.

Для учнів з порушеннями інтелектуального розвитку важкого ступеня самооцінювання може відбуватись словесно або за допомогою засобів альтернативної та/або додаткової комунікації:

- мій успіх, я працюю добре, майже вдалося, було важко, потрібно допомогти;
- супер, я працюю добре, можу працювати краще, потрібна допомога.

Оцінювання вчителем:

- рушай далі, молодчинка, зроби перерву, чудова робота;
- за допомогою обміну заохочувальної карточки на бажаний предмет.

Звертаємо увагу, що маленькі успіхи підкріплюються, відсутність успіхів не оцінюється.

Отже, метою навчання, соціалізації та соціально-трудової адаптації дітей з порушеннями інтелектуального розвитку різних рівнів є забезпечення сприятливих умов для максимально можливого інтелектуального, духовного, фізичного, соціального розвитку кожної дитини з урахуванням її особистих потреб та можливостей; відпрацювання адаптованих життєво необхідних умінь і навичок соціальної адаптації, що сприяє підготовці до самостійного (або в спеціально підтримуючих умовах) життя. Провідна роль у створенні сприятливого освітнього середовища означеної категорії належить якісному організаційно-педагогічному забезпеченню корекційно-розвивального освітнього середовища, реалізації сучасних освітніх корекційно-адаптаційних технологій навчання, інноваційних інформаційних та навчально-методичних матеріалів. Можливості дітей з інтелектуальними порушеннями помірного та важкого ступенів вкрай обмежені, але результати роботи показують, що при створенні необхідних педагогічних умов позитивна динаміка в їх розвитку може бути досягнута.

Переліки навчальної літератури та навчальних програм рекомендованих МОН для використання в освітньому процесі закладів освіти у 2022/2023 навчальному році розміщено на веб-сайті ІМЗО за посиланням: <https://mon.gov.ua>;

<https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/>

Ознайомитися та завантажити зазначені програми та редактовані рукописи завершених праць наукових працівників ІСПП ім. М. Ярмаченка НАПН України можна на сайті МОН України та електронної бібліотеки НАПН України <https://lib.iitta.gov.ua>

Список використаних джерел та літератури

1. «Альтернативна комунікація» для 5-10 класів для дітей з інтелектуальними порушеннями помірного та важкого ступенів. Автори-упорядники: Литвин І.М., Хронік Т.Є., Шестопап В.М., Абрамович О.М., 2020 р. – URL: <https://mon.gov.ua>
2. Блеч Г. Соціальні історії як засіб соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями [Електронний ресурс] / Г. Блеч // Особлива дитина : навчання і виховання. – 2021. – № 3. – С. 37-48. – URL: <https://lib.iitta.gov.ua/734299/>
3. Блеч Г. Сучасні технології навчання грамоти дітей з інтелектуальними порушеннями [Електронний ресурс] / Ганна Блеч // Діти з особливими потребами : від рівних прав – до рівних можливостей : матеріали VII Міжнар. конгр. зі спец. педагогіки та психології (7-8 жовт. 2021 р., м. Київ) / МОН України, НАПН України, ІСПП ім. Миколи Ярмаченка НАПН України [та ін.]. – К. : Симоненко О. І., 2021. – С. 17-21. – URL: <https://lib.iitta.gov.ua/728657/>
4. Гаврилов О. В. Сучасні аспекти організації роботи з дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку [Електронний ресурс] / О. В. Гаврилов, Л. М. Акменс // Спеціальна освіта : проблеми та перспективи : матеріали XIV-ї Міжнар. наук.-практ. конф. (15-16 квіт. 2021 р., м. Кам'янець-Подільський) / МОН України, Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка, НПУ ім.

- М.П. Драгоманова [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2021. – С. 43-46. – URL: <http://surl.li/faawb>
5. Галецька Ю. В. Програма формування соціально-побутових навичок у дітей з помірним та тяжким ступенем інтелектуального порушення [Електронний ресурс] / Ю. В. Галецька // Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки. — 2020. — Вип. 15. — С. 44-55. — URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2020_15_7
6. Гладченко І. Корекційна спрямованість занять з формування елементарних математичних уявлень у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку [Електронний ресурс] / І. Гладченко // Особлива дитина : навчання і виховання. – 2021. – № 4. – С. 58-68. – URL: <https://lib.iitta.gov.ua/729143/>
7. Гладченко І. Форми організації освітнього процесу формування елементарних математичних уявлень в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку [Електронний ресурс] / Ірина Гладченко // Діти з особливими потребами : від рівних прав – до рівних можливостей : матеріали VII Міжнар. конгр. зі спец. педагогіки та психології (7-8 жовт. 2021 р., м. Київ) / МОН України, НАПН України, ІСПП ім. Миколи Ярмаченка НАПН України [та ін.]. – К. : Симоненко О. І., 2021. – С. 231-236. – URL: <https://lib.iitta.gov.ua/728657/>
8. Закон України «Про освіту» – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
9. Каменщук Т. Д. Особливості формування просторової знаково-символічної системи знань у дітей з помірною та тяжкою розумовою відсталістю : [Електронний ресурс] : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / Каменщук Тетяна Дмитрівна ; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2018. – С.19. – URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/24082>
10. Корекційно-розвивальні технології навчання дітей з комплексними порушеннями розвитку: навчально-методичний посібник / Чеботарьова О. В., Блеч Г. О., Гладченко І. В., Бобренко І. В., Мякушко О. І., Сухіна І. В., Трикоз С. В. За наук. ред. О.В. Чеботарьової, О.І. Мякушко. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. – С.938. – URL: <https://lib.iitta.gov.ua/725704/>
11. Лист МОН № 1/10258-22 від 26.09.2022 «Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році» <https://mon.gov.ua>
12. «Логопедичні заняття» для 5-10 класів для дітей з інтелектуальними порушеннями помірною та тяжкою ступенів. Автори-упорядники: Литвин І.М., Черноусова Н.М., Пахар С.О., Загорулько Л.В., Дубенок О.В., 2020 р.; – URL: <https://mon.gov.ua>
13. Миронова С. П. Розвиток свідомого ставлення до навчання у дітей з інтелектуальними порушеннями в контексті реалізації Концепції Нової української школи [Електронний ресурс] / С. П. Миронова // Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки. — 2019. — Вип. 14. — С. 219-227. — URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2020_14_22
14. Модельна навчальна програма «Адаптивна фізична культура» для 1-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку помірною та тяжкою ступеня. – URL: <https://lib.iitta.gov.ua/732299>
15. Модельна навчальна програма «Предметно-практичне навчання» для 1-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку помірною та тяжкою ступеня. – URL: <https://lib.iitta.gov.ua/732296>
16. Модельна навчальна програма «Розвиток художньо-естетичних навичок» для 1-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку помірною та тяжкою ступеня. – URL: <https://lib.iitta.gov.ua/732301>
17. Модельна навчальна програма «Соціально-побутове орієнтування» для 1-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку помірною та тяжкою ступеня. – URL: <https://lib.iitta.gov.ua/732298>
18. Модельна навчальна програма «Формування елементарних математичних уявлень» для 1-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку помірною та тяжкою ступеня. – URL <https://lib.iitta.gov.ua/732295>

19. Модельна навчальна програма «Формування навичок читання та письма» для 1-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку помірною та тяжкою ступеня. – URL:<https://lib.iitta.gov.ua/732305>
20. Модельна навчальна програма «Формування навичок читання та письма» для 1-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку помірною та тяжкою ступеня. – URL:<https://lib.iitta.gov.ua/732305>
21. Модельна навчальна програма «Я досліджую світ» для 1-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку помірною та тяжкою ступеня. – URL:<https://lib.iitta.gov.ua/732300>
22. Особливості психолого-педагогічний супроводу дітей з помірною розумовою відсталістю в системі корекційно-розвивального навчання спеціального загальноосвітнього закладу / навчально-методичний посібник / авт.: О.В. Чеботарьова, Г.О. Блеч, І.В. Гладченко, С.В. Трикоз, А.В. Міненко та ін.: За наук. ред. О.В. Чеботарьової, І.В. Гладченко. – К., ІСП НАПН України, 2016. – 148 с.
23. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі: О. В. Гаврилов Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. – С. 308. – URL: <https://lib.iitta.gov.ua>
24. Особливості реалізації компетентнісного підходу в освіті дітей з інтелектуальними порушеннями / навчально-методичний посібник / авт.: О. Чеботарьова, Г. Блеч, І. Бобренко, І. Гладченко, О. Мякушко, С. Трикоз, І. Сухіна, Н. Ярмола. За наук. ред.: О. Чеботарьової, І. Сухіної. – К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2019. – С.450. – URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718292/>
25. Програма з корекційно-розвиткової роботи «Розвиток мовлення» для 5-9 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку помірною ступеня, авт. Блеч Г. О. та ін.; – URL: <https://mon.gov.ua>
26. Програма з корекційно-розвиткової роботи «Психосоціальний розвиток» для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку помірною та тяжкою ступеня. – URL: <https://lib.iitta.gov.ua/732304>
27. «Психомоторний та сенсорний розвиток» для 5-10 класів для дітей з інтелектуальними порушеннями помірною та тяжкою ступенів. Автори-упорядники: Литвин І.М., Хронік Т.Є., Донець Г.С. 2020 р. – URL:<https://lib.iitta.gov.ua>
28. Психолого-педагогічні засади технологій соціальної інтеграції дітей з порушеннями інтелектуального розвитку помірною ступеня // Психолого-педагогічні засади технологій супроводу дітей з особливими освітніми потребами у процесі їх соціальної інтеграції : кол. монографія [Електронний ресурс] / [авт. кол.: Т. В. Жук, Т. Д. Ілляшенко, Т. Д. Каменчук, А. Г. Обухівська, Г. В. Якимчук] ; наук. ред. А. Г. Обухівська, Т. Д. Ілляшенко. – Київ : Ніка-Центр, 2020. – С. 95-110. – URL: <http://surl.li/fbxeg>
29. Утьосова О.І. Теоретичне обґрунтування методики формування елементарних математичних уявлень у дітей з помірною та тяжкою розумовою відсталістю: Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: зб. наук. праць. Вип. 34. Київ, 2017. – С. 97-103.
30. Утьосова О.І. Методика визначення рівня засвоєння математичних знань у дітей з помірною та тяжкою розумовою відсталістю : Актуальні питання корекційної освіти: зб. наук. праць Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту імені Івана Огієнка. Педагогічні науки. Вип. 9 / за ред. О.В. Гаврилова, В.М. Синьова. Кам'янець-Подільський, 2017. – С. 234 -244.
31. Хохліна О.П. Психолого-педагогічні засади виховання, розвитку та сприяння соціально-побутовій адаптації дітей шкільного віку з помірною та тяжкою розумовою відсталістю // Психолого-педагогічний супровід дітей шкільного віку з помірною та тяжкою розумовою відсталістю / за ред. В.І. Бондаря, В.В. Засенка. – К.: ТОВ «Поліпром», 2006. – С.156 .
32. Чеботарьова О. В. Реалізація компетентнісного підходу у навчанні школярів з порушеннями інтелектуального розвитку /О. В. Чеботарьова //Діти з особливими потребами в освітньому просторі: збірник матеріалів V Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітології «Діти з особливими потребами в освітньому просторі», 10–11

жовтня 2019 року, Чернігів (Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г Шевченка). – Київ: Симоненко І. В., 2019. – С. 197–201.

33. Чеботарьова О. В. Сучасні технології навчання дітей з інтелектуальними порушеннями в Новій Українській Школі [Електронний ресурс] / О. В. Чеботарьова // Інноваційні підходи в освіті та реабілітації дітей із особливими освітніми потребами : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (14-15 трав. 2020 р., м. Київ) : До 15-річчя ВГО «Українська асоціація корекційних педагогів»/ НПУ ім. М. П. Драгоманова ; ВГО «Українська асоціація корекційних педагогів». – К., 2020. – С. 104-108. – URL:

<http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/29444/1/Innovatsiyni-pidhody.pdf>

<https://lib.iitta.gov.ua/>

Лариса Дарченко,
методист Хмельницького обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти

Інструктивно-методичні рекомендації «Про організацію освітньої роботи в закладах дошкільної освіти у 2023-2024 навчальному році»

Організація освітнього процесу в закладах дошкільної освіти всіх типів та форм власності здійснюється відповідно:

Конституції України;

Конвенції про права дитини (редакція від 20.11.2014);

Законів України:

□ «Про освіту» (редакція від 16. 01. 2020);

□ «Про дошкільну освіту» (редакція від 16. 07. 2019);

□ «Про охорону дитинства» (редакція від 09. 08. 2019);

□ «Про місцеве самоврядування в Україні» (редакція від 01. 03. 2020);

Постанов:

□ Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11. 2011 № 1341 (в редакції постанови КМУ від 12 червня 2019 р. № 509) «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій»;

□ Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.2021 №86 про «Положення про заклад дошкільної освіти»;

Наказів:

□ Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 № 33 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція»;

□ Наказ Державної служби якості освіти від 30.11.2020 №01-11/71 про «Методичні рекомендації з формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти ЗДО»;

□ Наказ МОН України від 28.09.2022 р. № 620-21 «Про затвердження професійного стандарту «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти»»;

□ Наказ МОН України від 19.10.2022 р. № 755-21 «Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти»»;

□ Наказ МОН України від 17.11.2021 №1236 «Про затвердження Умов допуску асистента учня (дитини) до освітнього процесу для виконання його функцій та вимог до нього»;

Концепцій:

□ Концепція національного - патріотичного виховання дітей та молоді (редакція від 29. 07. 2019);